

XXX НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
„ПЕДАГОШКА ИСТРАЖИВАЊА И
ШКОЛСКА ПРАКСА“

PIRLS 2021: РЕЗУЛТАТИ И ИМПЛИКАЦИЈЕ

ЗБОРНИК РЕЗИМЕСА

Уредници

Никоleta **ГУТВАЈН**
Бранислав **РАНЂЕЛОВИЋ**
Јелена **СТОЈКОВИЋ**

14. децембар 2023. године
Београд

ПРОГРАМСКИ ОДБОР

Председник Програмског одбора

др Николета ГУТВАЈН, виши научни сарадник
Институт за педагошка истраживања, Београд

Чланови Програмског одбора

др Бранислав РАНЂЕЛОВИЋ, ванредни професор
Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд

др Данимир МАНДИЋ, редовни професор
Факултет за образовање учитеља и васпитача Универзитета у Београду

др Сања БЛАГДАНИЋ, редовни професор
Факултет за образовање учитеља и васпитача Универзитета у Београду

др Јасна МАКСИМОВИЋ, ванредни професор
Педагошки факултет у Ужицу, Универзитет у Крајевцу

др Милан СТАНЧИЋ, ванредни професор
Филозофски факултет Универзитета у Београду

др Владета МИЛИН, доцент
Филозофски факултет Универзитета у Београду

др Александар НОВАКОВИЋ, доцент
Филозофски факултет Универзитета у Нишу

др Гордана ЧАПРИЋ
Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд

др Елизабета КАРАЛИЋ
Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд

др Емилија ЛАЗАРЕВИЋ, научни саветник
Институт за педагошка истраживања, Београд

др Јелена СТЕВАНОВИЋ, виши научни сарадник
Институт за педагошка истраживања, Београд

др Душица МАЛИНИЋ, виши научни сарадник
Институт за педагошка истраживања, Београд

др Ивана ЂЕРИЋ, виши научни сарадник
Институт за педагошка истраживања, Београд

др Младен РАДУЛОВИЋ, научни сарадник
Институт за педагошка истраживања, Београд

др Јелена СТАНИШИЋ, научни сарадник
Институт за педагошка истраживања, Београд

др Смиљана ЈОШИЋ, научни сарадник
Институт за педагошка истраживања, Београд

др Нада ШЕВА, научни сарадник
Институт за педагошка истраживања, Београд

др Наташа ЛАЛИЋ-ВУЧЕТИЋ, научни сарадник
Институт за педагошка истраживања, Београд

др Драгана ГУНДОГАН, научни сарадник
Институт за педагошка истраживања, Београд

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОДБОР

Председник Организационог одбора

Данијела ЂУКИЋ

Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд

Чланови организационог одбора

мсп Јелена СТОЈКОВИЋ, истраживач-сарадник

Институт за педагошка истраживања, Београд

мсп Исидора МИЦИЋ, истраживач-приправник

Институт за педагошка истраживања, Београд

мсп Ива МЕДОЈЕВИЋ, стипендиста Министарства науке, технолошког развоја и иновација

Институт за педагошка истраживања, Београд

ОРГАНИЗАТОРИ СКУПА

ИНСТИТУТ ЗА ПЕДАГОШКА ИСТРАЖИВАЊА

Добрињска 11/3 • 11 000 Београд • Србија

www.ipi.ac.rs

ЗАВОД ЗА ВРЕДНОВАЊЕ КВАЛИТЕТА ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Фабрисова 10 • 11 000 Београд • Србија

<https://ceo.edu.rs/>

ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВАЊЕ УЧИТЕЉА И ВАСПИТАЧА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Краљице Наталије 43 • 11 000 Београд • Србија

<http://www.uf.bg.ac.rs/>

Напомена. Радови сарадника Института за педагошка истраживања су резултат рада у оквиру Програма рада Института који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (бр. уговора 451-03-47/2023-01/ 200018).

Све упуте који се односе на Косово у овом документу требало би разумети у контексту резолуције СБ УН 1244 (1999). Садржај ове напомене у целини је дефинисан документом Инструкција за поступање државних и других званичних представника Републике Србије на међународним и регионалним скуповима на којима учествују представници Привремених институција самоуправе (ПИС) у Приштини (2019).

САДРЖАЈ

7 УВОДНА САОПШТЕЊА PIRLS 2021:

од оквира до чудесног случаја и погледа у будућност

- 9 *PIRLS 2021: концепцијални и методолошки оквир исцртавања*
Бранислав Ранђеловић, Данијела Ђукић и Елизабета Каралић
- 12 *Тестирање разумевања прочишћеној у дигиталном окружењу (digitalPIRLS 2021):
поглед у будућности за Србију*
Нада Шева
- 16 *Како наставници у европским земљама доживљавају школску климу: чудесни
случај Зајадној Балкана*
Љиљана Плазинић

19 ЧИНИОЦИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА У ИСТРАЖИВАЊУ PIRLS 2021

- 21 *Мотивисаност ученика да читају и осећај припадности школи*
Марија Трајковић, Николета Гутвајн и Марина Ковачевић-Лепојевић
- 23 *Повезаност самооуздања и постигнућа: перспектива учитеља*
Исидора Мицић, Ана Дробац и Смиљана Јошић
- 25 *Односи мотивације и селф-концепта са постигнућем ученика у читању*
Јелена Медар Златковић, Снежана Мирков и Наташа Лалић-Вучетић
- 27 *Како образовна очекивања родитеља утичу на самооуздање ученика и
њихову мотивацију да читају*
Душица Малинић и Ивана Ђерић
- 29 *Социјални статус као предиктор читалачке писмености ученика у Србији*
Младен Радуловић и Драгана Гундоган
- 31 *Кључне компетенције за целоживотно учење и виши когнитивни процеси:
утицај наставних пракси на ученичко постигнуће*
Јелена Теодоровић и Ивана Јакшић
- 33 *Квалитивне наставе читалачке писмености и постигнућа ученика: PIRLS 2021*
**Елизабета Каралић, Гордана Чапрић, Бранислав Ранђеловић
и Александар Миловановић**

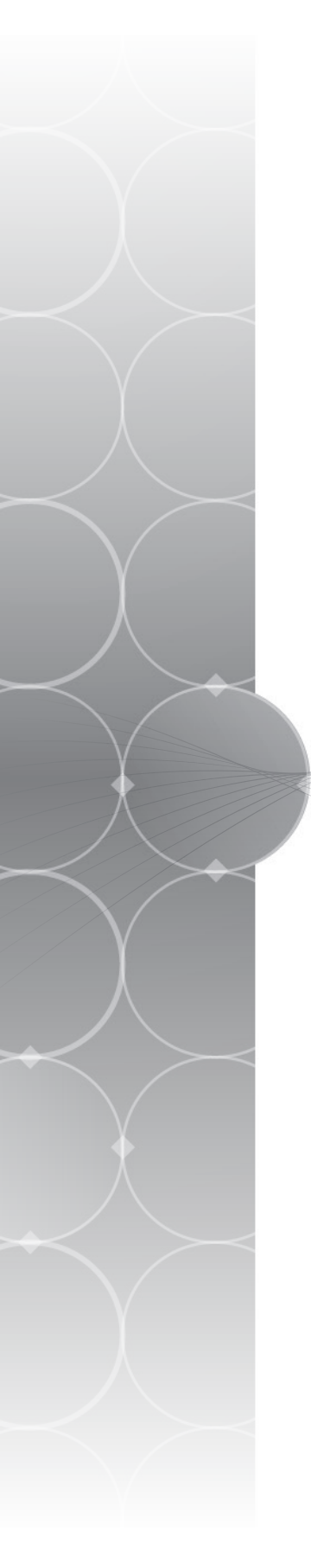
35 КОНТЕКСТ(И) И ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА У ИСТРАЖИВАЊУ PIRLS 2021

- 37 *Повезаносћ сѝручној усавршавања учииѝеља са ѝрименом индивидуалној ѝрисиѝуја у насѝави чииѝања*
Марија Ратковић и Јелена Станишић
- 39 *Каракѝерисѝике кућној окружења и развој чииѝалачких комѝеѝенција: класѝер анализа ѝодаѝака из сѝудује PIRLS 2021*
Нада Шева и Јелена Стојковић
- 41 *Ученичка ѝерцеѝиција ѝриѝагносѝи школи – шѝа је ѝроменила еѝидемија COVID-19*
Љиљана Плазинић и Невена Буђевац
- 43 *Повезаносћ сѝручној усавршавања учииѝеља и ѝосѝиѝнућа ученика у домену чииѝалачке ѝисменосѝи*
Драгана Гагић
- 45 *Однос између мишљења ученика о чииѝању у ваншколском конѝексѝу и ѝихових ѝосѝиѝнућа у домену чииѝалачке ѝисменосѝи*
Ивана Кокеза
- 47 *Национална и међународна скала ѝосѝиѝнућа у домену чииѝалачке ѝисменосѝи: истраживање PIRLS 2021*
Ива Р. Медојевић

PIRLS

2021

УВОДНА
САОПШТЕЊА
PIRLS 2021:
ОД ОКВИРА
ДО ЧУДЕСНОГ
СЛУЧАЈА
И ПОГЛЕДА
У БУДУЋНОСТ

PIRLS 2021: КОНЦЕПТУАЛНИ И МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

Бранислав Ранђеловић¹
Данијела Ђукић
Елизабета Каралић

Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд

Србија је први пут учествовала у међународном истраживању PIRLS 2021 заједно са 57 образовних система и 8 издвојених образовних ентитета. PIRLS је међународно истраживање развоја читалачке писмености осмишљено са циљем да се побољша подучавање читања и стицање читалачких вештина и компетенција ученика широм света. PIRLS се спроводи у петогодишњим циклусима од 2001. године. Носилац истраживања у Републици Србији био је Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања уз подршку Владе Републике Србије и Министарства просвете, а у сарадњи са Институтом за педагошка истраживања из Београда. Методологија истраживања PIRLS 2021 подразумева спровођење пробног и главног истраживања. Национално репрезентативни узорак основних школа израђен је према моделу троструке стратификације који је обухватио 170 изабраних основних школа, са укупно 256 узоркованих одељења на укупном узорку од 4699 ученика четвртог разреда. Коначно, тестирано је 4037 ученика из 169 узоркованих школа (Ранђеловић и сар., 2023). Истраживачки PIRLS оквир за процену читања се ажурира у сваком циклусу и фокусира се на две свеобухватне сврхе читања ученика у школи и ван ње – књижевно искуство и проналажење и употреба информација. Поред тога, PIRLS процена интегрише четири широко заснована процеса разумевања у оквиру сваке од ове две сврхе читања: 1) препознавање и примена експлицитно датих информација; 2) извођење директних закључака; 3) тумачење и повезивање идеја и информација и 4) вредновање и критичко промишљање садржаја и форме текста. У оквиру нашег образовног система,

1 brandjelovic@ceo.gov.rs

као и у тридесет једном систему и једном издвојеном образовном систему, није спроведено дигитално тестирање, већ смо реализовали тестирање и податке прикупили помоћу папирне/штампане верзије у складу са расположивим ресурсима. Истраживање PIRLS спроведено је у три временска периода због пандемије COVID-19 што је утицало на разлике у узрасту тестираних ученика. Тестирање у нашим школама успешно је спроведено у планираној првој фази од марта до априла 2021. године. Поступак трогодишње припреме обухватао је континуирану подршку школама, припрему превода инструмената на српски језик, састанке са директорима школа, обуку школских координатора и администратора тестирања. Тест-књижице PIRLS су садржале један књижевни и један информативни текст и питања у вези са тим. Сваки PIRLS циклус садржи текстове и ајтеме из три циклуса – трећина текстова и ајтема је новоразвијена, трећина је из претходног циклуса и трећина из претходна два циклуса (Mullis et al., 2023). Последњи циклус PIRLS 2021 садржао је 18 текстова који су били комбиновани у тест-књижицима и то на два нивоа тежине. Теже тест-књижице (9) састављене су од текстова средње тежине и сложенијих текстова. Мање захтевне тест-књижице (9) састављене су од једноставних и текстова средње тежине. Практично, сви учесници истраживања PIRLS 2021 имали су тест-књижице оба нивоа тежине, али у различитим пропорцијама. На пример, пошто је Србија први пут учествовала у овој међународној студији, ученици четвртог разреда су имали исти број тежих и лакших тест-књижица. У оквиру поменутог испитивања прикупљају се и подаци о кућном и школском контексту ученика кроз упитнике који се дају различитим учесницима у образовном процесу, укључујући родитеље/старатеље ученика, директоре школа, наставнике разредне наставе и ученике. Када је национални контекст у питању, PIRLS 2021 је ове информације обезбедио кроз енциклопедију која се објављује након сваког циклуса. Постигнућа ученика статистички могу да се пореде на три начина, тако што се ослањамо на: 1) просечну вредност PIRLS скале која износи 500 поена; 2) међународни просек и/или 3) помоћу међународне медијане. Просечна вредност скале у PIRLS истраживању омогућава нам да поредимо добијене скорове са просеком скале који остаје исти из циклуса у циклус. Међународни просек је средњи скор за све образовне системе који учествују у истраживању и који се неминовно мења у сваком циклусу. Просечно постигнуће тестираних ученика из Србије

износи 514 поена и више је од просечне вредности PIRLS скале. Међународна медијана дефинише се као средња тачка у рангирању образовних система према резултату или проценту. По дефиницији, половина образовних система ће имати проценат изнад, а друга половина испод средње вредности. Постигнућа ученика четвртог разреда из читалачке писмености приказују се и интерпретирају на основу четири нивоа међународних референтних вредности (напредни, високи, средњи и низак ниво). Када се упореде постигнућа ученика из Србије по нивоима међународних референтних вредности са просеком мерила на скали, постигнућа су нижа од просека на сваком од четири нивоа читалачке писмености, што указује на потребу за унапређивањем наставе и учења. Студија PIRLS 2021 је једина међународна процена образовних постигнућа ученика током које су успешно прикупљени подаци упркос потешкоћама и измењеном образовању (реализацији наставе) ученика због пандемије COVID-19. Будући да је истраживање PIRLS признато као глобални стандард за процену трендова у домену читалачке писмености ученика, значајно је да Србија континуирано учествује у овој студији.

Кључне речи: истраживање PIRLS, оквир за процену читања, постигнућа ученика четвртог разреда.

Литература:

- Ранђеловић, Б., Ђукић, Д., Каралић, Е., Чапрић, Г. и Радуловић, М. (2023). *ПИРЛС 2021 Национални извештај о резултатима истраживања читалачке писмености*. Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања.
- Mullis, I. V. S., von Davier, M., Foy, P., Fishbein, B., Reynolds, K. A., & Wry, E. (2023). *PIRLS 2021 International Results in Reading*. Boston College, TIMSS & PIRLS International Study Center. <https://doi.org/10.6017/lse.tpisc.tr2103.kb5342>

ТЕСТИРАЊЕ РАЗУМЕВАЊА ПРОЧИТАНОГ У ДИГИТАЛНОМ ОКРУЖЕЊУ (digitalPIRLS 2021): ПОГЛЕД У БУДУЋНОСТ ЗА СРБИЈУ

Нада Шева²

Институт за педагошка испитивања, Београд

Дигитални текстови се описују као текстови који поред приказаних речи и реченица на екрану садрже и низ хипертекстуалних ознака, као што су хиперлинкови ка другим дигиталним документима и специфичне функције за претрагу (клизна трака – енгл. Scroll bar, мени и сл.) који омогућавају интерактивнији приступ тексту у односу на папирну верзију (OECD, 2013). Најновији подаци на OECD.stat и Eurostat сајтовима указују да је у периоду 2016–2022. дошло до значајног пораста процента домаћинстава и појединаца (16–74 године) који користе ИКТ свакодневно (Eurostat, 2022; OECD.stat, 2023). Зато читање, писање и комуникација кроз дигиталне медије представљају једну од кључних компетенција у 21. веку (Educational Council, 2006). У складу са тим, образовни системи морају да развију систем оцењивања разумевања прочитаног, који ће бити осетљив на различите, вишеструке и брзо мењајуће начине на које ученици читају, пишу, уче и саопштавају информације у савременом контексту (Leu et al., 2017). Један од одговора на изазов тестирања разумевања прочитаног текста у дигиталном окружењу понуђен је кроз оквир digitalPIRLS 2021 (Mullis et al., 2023). У digitalPIRLS 2021 учествовало је око половине образовних ентитета од укупно 66, док се у PIRLS 2026 очекује да сви образовни системи на овај начин тестирају своје ученике, укључујући и Србију. Узимајући у обзир да наши ученици 4. разреда имају ограничено искуство учења у дигиталном окружењу кроз дигиталне уџбенике и „паметне“ табле и да никада нису били тестирани у домену разумевања прочитаног у дигиталном окружењу, поставља се питање на који начин образовни систем у Србији може да им приближи учење и тестирање у дигиталном модалитету

2 nadaseva@gmail.com

и на тај начин их припреми за искуство које их очекује у истраживању PIRLS 2026. Циљ овог рада јесте да се укаже на досадашња сазнања о разлици у тестирању разумевања прочитаног у зависности од модалитета (папир vs. дигитално), ради бољег разумевања какву тачно подршку ученици из Србије треба да добију у домену разумевања прочитаног у дигиталном окружењу. Резултати из различитих истраживања објављених у последњих десет година указују на некохеренту слику када је питању разлика у постигнућу ученика у зависности од модалитета презентације текста и задатака. Један број истраживања упућује на то да не постоји разлика у постигнућу ученика у зависности од тога да ли је текст представљен на папиру или екрану, док све већи број истраживања указује на предност папирне верзије у односу на дигиталну верзију (за детаљан преглед видети нпр. Støle et al., 2020). Ова разлика се објашњава квалитативном разликом у комплексности процеса разумевања прочитаног текста у зависности од модалитета. Додатне метаанализе показују да је однос постигнућа у разумевању прочитаног и модалитета такође одређен факторима на нивоу индивидуалних разлика између ученика, као и разлика у квалитету подршке на нивоу кућног и школског окружења (Peras et al., 2023). На основу резултата из претходних истраживања, можемо са високом извесношћу да предвидимо да ће ученици 4. разреда основне школе у Србији у оквиру студије PIRLS 2026 остварити нижа постигнућа у односу на истраживање PIRLS 2021. Међутим, очекујемо да ће на индивидуалном нивоу разлике бити мање изражене (ако уопште буду забележене) код ученика који имају високо развијене способности које су повезане са разумевањем прочитаног, као и развијене навике читања ради уживања. Број књига код куће који је повезан са социоекономским статусом ученика такође може значајно да утиче на израженост разлика између модалитета, док на нивоу школских фактора доступност ИКТ-у и прилика за учење у дигиталном окружењу такође има значајну улогу. Уместо закључка, указаћемо на потенцијална места подршке развоју компетенција у вези са разумевањем прочитаног у дигиталном окружењу на које образовни систем у Србији, учитељи и родитељи могу да се ослоне. На системском нивоу, потребно је увести промене плана и програма наставе и учења у складу са карактеристикама курикулума земаља које су релативно језички и/или културно блиске образовном систему у Србији, а које постижу висока

постигнућа у разумевању прочитаног у дигиталном контексту. Тако су, на пример, у Русији, Финској, Републици Словачкој, Словенији на нивоу курикулума јасно наглашене и подржане различите сврхе читања (Reynolds et al., 2022). Међутим, наведени образовни системи се разликују на нивоу присуства описа у курикулуму различитих стратегија читања текста у дигиталном контексту, као и директне усмерености на дигиталну писменост исказане у системским образовним документима. У ишчекивању промена на нивоу система, учитељи и родитељи превасходно треба да негују код ученика вредност читања ради уживања кроз моделовање и подупирање (енгл. scaffolding) у овој активности. Додатно, учитељи треба да наставе да подржавају развој општих стратегија у вези са разумевањем прочитаног текста на папиру, као кључног фактора за остваривање високих постигнућа без обзира на модалитет презентације текста.

Кључне речи: дигитални текст; стратегије разумевања прочитаног; изоморфизам модалитета тестирања; индивидулани, кућни и школски фактори; читање ради уживања.

Литература:

- Education Council (2006). Recommendation of the European Parliament and the Council of 18 December 2006 on key competencies for lifelong learning. *Official Journal of the European Union*, 394, 10-18.
- Eurostat (2022). *Consumption of online news rises in popularity*. Retrieved November 30, 2023, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20220824-1>.
- Leu, D., Kinzer, C., Coiro, J., Castek, J., & Henry, L. (2017). New Literacies: A Dual-Level Theory of the Changing Nature of Literacy, Instruction, and Assessment. *Journal of Education*, 197(2), 1-18.
- Mullis, I. V. S., von Davier, M., Foy, P., Fishbein, B., Reynolds, K. A., & Wry, E. (2023). *PIRLS 2021 International Results in Reading*. Boston College, TIMSS & PIRLS International Study Center. <https://doi.org/10.6017/lse.tpisc.tr2103.kb5342>
- OECD (2013). *The Survey of Adult Skills Reader's Companion*. OECD publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264204027Een>
- OECD.data (2023). *ICT Access and Usage by Households and Individuals*. Retrieved November 30, 2023, https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=ICT_HH2.
- Peras, I., Klemenčič Mirazchiyski, E., Japelj Pavešić, B., & Mekiš Recek, Ž. (2023). Digital versus Paper Reading: A Systematic Literature Review on Contemporary Gaps According to Gender, Socioeconomic Status, and Rurality. *European journal of investigation in health, psychology and education*, 13(10), 1986–2005. <https://doi.org/10.3390/ejihpe13100142>

- Støle, H., Mangen, A., & Schwippert, K. (2020). Assessing children's reading comprehension on paper and screen: A mode-effect study. *Computers & Education, 151*, Article 103861. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2020.103861>
- Reynolds, K.A., Wry, E., Mullis, I.V.S., & von Davier, M. (2022). *PIRLS 2021 Encyclopedia: Education Policy and Curriculum in Reading*. Retrieved November 30, 2023, <https://pirls2021.org/encyclopedia>.

КАКО НАСТАВНИЦИ У ЕВРОПСКИМ ЗЕМЉАМА ДОЖИВЉАВАЈУ ШКОЛСКУ КЛИМУ: ЧУДЕСНИ СЛУЧАЈ ЗАПАДНОГ БАЛКАНА

Љиљана Плазинић³

Факултет за образовање учитеља и васпитача Универзитета у Београду

Подаци о мери у којој је репрезентативни узорак ученика једне земље усвојио кључна достигнућа у језичком домену могу дати непроцењив увид у квалитет и ефикасност њиховог образовања и послужити као путоказ у његовом унапређивању. Сваки циклус великих компаративних истраживачких студија (енгл. large scale assessment studies) праћен је таласом секундарних анализа кроз које истраживачи, користећи контекстуалне варијабле, покушавају да расветле сложене везе између постигнућа и фактора који их објашњавају. Ове анализе могу унапредити не само науке о образовању, већ и информисати образовне политике и наставне праксе како би образовање било што делотворније. Стога не чуди њихов прогресивни раст у развијеним земљама света. Међутим, деценије потраге за „светим гралом“ квалитета образовања широм света указале су и на изазове при покушајима утврђивања универзалних законитости. О томе сведочи недавно изведена видео-студија Global Teaching InSights (Doan et al., 2020) у којој је учествовало око 17.500 ученика из осам земаља и 700 наставника математике чији су часови на исту тему снимљени и процењени уз помоћ стандардизованих протокола. Ученици и наставници су пре и после реализованих часова попунили и низ упитника, а постигнућа ученика из математике су проверена тестовима. Резултати анализа, упркос почетним претпоставкама, указали су на веома различите обрасце повезаности наставних и ученичких варијабли од земље до земље а тиме и на потребу уважавања културалних специфичности земаља при планирању образовних политика. Међутим и секундарне анализе студија PISA и TIMSS спроведених унутар наше земље, указују на бројне неочекиване

3 ljiljana.plazinic@uf.bg.ac.rs

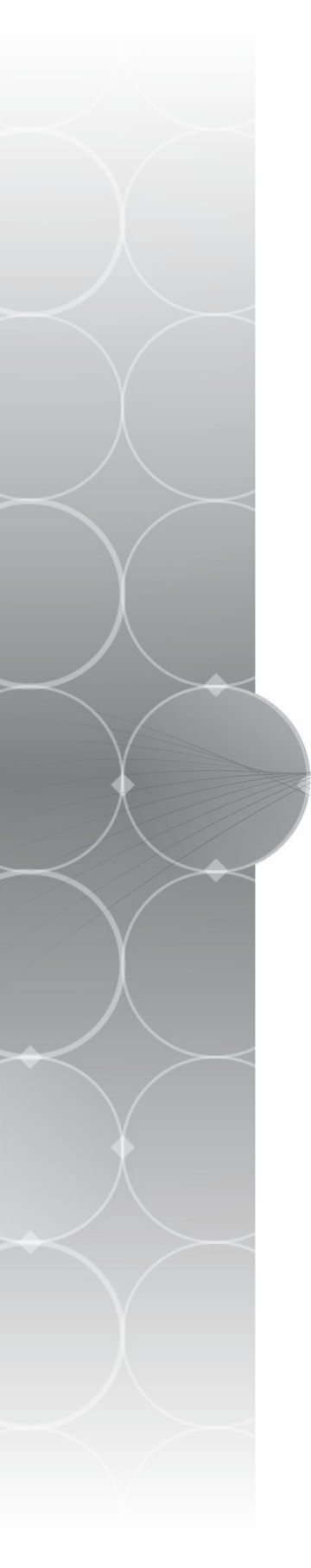
налазе. Један од њих – налаз да школска клима није повезана са постигнућем ученика из математике и природних наука када је у питању целокупан узорак истраживања TIMSS 2015, али да су разлике у постигнућима супстанцијалне када су посматрани подузорци школа са изразито повољном и неповољном климом (Vujačić i sar., 2020) упућује на проблем дискриминативности инструмената на домаћој популацији испитаника. Стога је циљ овог рада био да утврдимо како се Србија рангира у односу на 32 европске земље учеснице у истраживању PIRLS 2021, те од којих се статистички значајно разликује а са којима је блиска по питању перцепције школске климе из перспективе наставника. У анализи варијансе смо као фактор користили податак о земљи учесници, а као зависне варијабле скале *Школски наїласак на академском усїеху*, *Безбедносї и ред у школи* и *Задовољсїво учиїеља їрофесијом*. Резултати показују значајан ефекат фактора на критеријуме, респективно $F(30, 142283) = 732.383, p < .000$; $F(30, 142271) = 1457,418, p < .000$ и $F(30, 141932) = 728.239, p < .000$. С обзиром на велики број поређења у *post hoc* анализи, користили смо конзервативни Такијев тест који добро контролише стопу грешака типа I. Резултати показују да се наставници из Србије налазе у врху ранг-листе европских земаља ($R=3$) на скалама *Безбедносї и ред у школи*, по чему су статистички слични само испитаницима из Црне Горе и са Косова. Они заузимају 8. ранг према *доживљају наїласка на академском усїеху* од стране различитих актера образовања (слично Бугарској, Црној Гори али и Северној Ирској) и међу *задовољнијима су їослом* ($R = 11$, сличан Хрватској, Бугарској, Аустрији и Шведској). Фреквенцијске анализе индекса утврђених за ове три скале указују на високу концентрацију одговора испитаника из ових земаља на екстремнијим скоровима скале. Наиме, док у Србији 84,9% ученика похађа наставу код учитеља који се осећају веома сигурно и безбедно, то је случај тек нешто више од половине (52,3%) ученика на нивоу свих европских земаља. Занимљив је налаз да се наставници из земаља Западног Балкана налазе на самом врху по осећају сигурности у школи, доживљају да ученици поштују њих, једни друге и школску имовину, те да се понашају у складу са правилима, која се конзистентно и фер примењују. Поставља се питање културалних специфичности у стратегији одговарања испитаника из поменутих земаља, али и практичне важности добијених резултата за истраживаче. Смањује ли рестрикција опсега у варијабилитету одговора домаћих испитаника могућност

утврђивања очекиваних веза међу варијаблама и како је превазићи? Неке од препорука односе се на коришћење непараметријских тестова у случају кршења претпоставке о нормалности дистрибуције, продубљивање значења добијених налаза подацима из квалитативних студија, као и на потребу за додатним мерама спречавања тенденције ка социјалној пожељности одговора испитаника у будућим циклусима студије PIRLS.

Кључне речи: наставници, PIRLS 2021, нагласак на академском успеху, задовољство послом, доживљај сигурности и уређености школског окружења.

Литература:

- Doan, S., Mihaly, K., and McCaffrey, D. (2020). Relationships between teaching practices and student outcomes. In *OECD: Global Teaching Insights: A Video Study of Teaching* (pp. 266–286). OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/c2c5e8c3-en>.
- Vujačić, M. B., Đević, R. S., i Jošić, S. M. (2020). Školska klima kao faktor obrazovne efektivnosti škola - sekundarna analiza podataka iz TIMSS 2015 studije. *Inovacije u nastavi – časopis za savremenu nastavu*, 33(2), 15-28. <https://doi.org/10.5937/inovacije2002015V>.

ЧИНИОЦИ
ПОСТИГНУЋА
УЧЕНИКА
У ИСТРАЖИВАЊУ
PIRLS 2021

МОТИВИСАНОСТ УЧЕНИКА ДА ЧИТАЈУ И ОСЕЋАЈ ПРИПАДНОСТИ ШКОЛИ

Марија Трајковић⁴
Николета Гутвајн
Марина Ковачевић-Лепојевић

Институт за педагошка истраживања, Београд

У научној литератури постоје различита схватања која се тичу мотивације у области читања. У овом раду мотивисаност ученика да читају односи се на унутрашњу мотивацију ученика за читање, односно на ангажовање у читању ради сопственог уживања или перцепције значаја читања. Осећај припадности школи подразумева осећај ученика да их други актери школског живота прихватају, поштују, ангажују и подржавају. Полазећи од основних постулата Теорије самодетерминације и схватања припадности као фундаменталне људске потребе, која представља предуслов за позитивне резултате у било ком домену, спроведена је секундарна анализа података у циљу сагледавања варијација нивоа мотивисаности ученика да читају у односу на ниво њиховог осећаја припадности школи. У раду су анализирани подаци добијени на узорку од 3953 ученика четвртог разреда основних школа у Србији. У обради података примењена је једнофакторска анализа варијансе за независне узорке. Резултати показују да постоје значајне разлике између нивоа мотивације у области читања код ученика који имају висок осећај припадности школи, ученика који имају умерени осећај припадности школи и ученика који имају низак осећај припадности школи ($F = 25.61$, $df1 = 51$, $df2 = 3901$ $p < 0.01$, $\eta^2 = .25$). Накнадни *post hoc* тест указује на то да су ученици који имају висок осећај припадности школи значајно више мотивисани да читају у односу на ученике који имају умерени или низак осећај припадности школи. Значајне разлике у манифестовању мотивације у области читања бележе се и у корист ученика који имају умерени осећај припадности школи у односу на ученике који имају низак осећај припадности школи. Добијени налази могу

4 marija.stojanovic@ipi.ac.rs

бити значајна смерница да се приликом планирања стратегија подстицања мотивисаности ученика да читају нарочито узимају у обзир активности које доприносе осећају припадности школи, попут кооперативних активности, ангажованости наставника или омогућавања избора ученицима. Резултати могу послужити и као полазна основа за дубље испитивање односа између ова два конструкта.

Кључне речи: осећај припадности школи, мотивација у домену читања, истраживање PIRLS.

ПОВЕЗАНОСТ САМОПОУЗДАЊА И ПОСТИГНУЋА: ПЕРСПЕКТИВА УЧИТЕЉА

Исидора Мицић⁵
Ана Дробац
Смиљана Јошић

Институти за истраживања, Београд

Академско самопоуздање, као кључни концепт у теоријама мотивације и учења, испитује се као очекивани образовни исход и као корелат постигнућа и других некогнитивних варијабли. Бројна истраживања указују на везу академског самопоуздања и постигнућа - ученици који имају више самопоуздања у своје способности показују боље академско постигнуће. У оквиру студија ILSA (International Large Scale Assessment) добијају се подаци о домен-специфичном самопоуздању као што је читалачко самопоуздање. За развијање читалачке способности и самопоуздања посебно су значајна уверења учитеља, с обзиром на њихову улогу у препознавању и неговању самопоуздања у школи. Циљеви овог истраживања усмерени су на боље разумевање личних значења које учитељи приписују самопоуздању ученика, као и процеса изградње и манифестације самопоуздања из њихове перспективе. Поред тога, циљ нам је био да испитамо перспективе учитеља о повезаности самопоуздања ученика и њихових школских постигнућа, уз ослањање на резултате међународних тестирања и постигнућа ученика из Србије. У истраживању је учествовало 17 учитеља који су били распоређени у три фокус групе у трајању од по сат времена. На основу индуктивне тематске анализе разговора са учитељима идентификовано је неколико тема: *значење самопоуздања* кроз когнитивне, емоционалне и социјалне аспекте, *препознавање самопоуздања* кроз комуникацију, особине ученика, социјалне односе, *мултидимензионалност самопоуздања* и *улога самопоуздања у школском усјеху*, *рефлексја на истраживање PIRLS* и *развој самопоуздања у школи* кроз факторе као што су: породица, вршњаци, учитељи, окужење,

5 isidora.jazz@gmail.com

особине ученика. Добијени резултати дискутовани су у светлу важности информисања учитеља о улози самопоуздања у постигнућу и различитим стратегијама које учитељи могу применити како би препознали и неговали самопоуздање ученика у школи.

Кључне речи: читалачко самопоуздање, академски успех, учитељи, тематска анализа, PIRLS.

ОДНОСИ МОТИВАЦИЈЕ И СЕЛФ-КОНЦЕПТА СА ПОСТИГНУЋЕМ УЧЕНИКА У ЧИТАЊУ

Јелена Медар Златковић⁶
Снежана Мирков
Наташа Лалић-Вучетић

Институт за педагошка истраживања, Београд

Различити чиниоци доприносе развоју читалачке писмености, укључујући мотивацију и самоопажање компетенција за читање. Приликом истраживања различитих аспеката мотивације за читање, установљено је да читалачки селф-концепт има важну улогу и да је повезан са постигнућем у читању. Циљ овог рада је да се испитају односи мотивације ученика за читање, самоопажања читалачких компетенција, читања у школи и ван ње и опажања поступака наставника са постигнућем ученика на тесту читања. Узорак је био репрезентативан и чинили су га ученици четвртог разреда основних школа из Србије ($N=4037$). Анализирали смо одговоре из *Уџбеника за ученике* који је примењен у истраживању PIRLS 2021. Укључена су питања која се односе на: мотивацију за читање, ученичко самоопажање читалачких компетенција, читање у школи и ван ње и ученичко опажање поступака наставника. Резултати факторске анализе потврђују да се ставке у оквиру сваког питања групишу у оквиру једног фактора. Примењена је мултипла линеарна регресија у којој је критеријумска варијабла било постигнуће ученика у читању. Добијени фактори и три манифестне варијабле (учесталост читања ван школе, читање ради уживања и читање ради учења) уведени су као предиктори у регресиони модел. Регресиони модел показао се значајним: $R^2 = 25.5\%$, $F(df = 7,46233) = 2256.51$, $p = .000$, а предиктори са највећим интензитетом су виши читалачки селф-концепт, учесталост читања ван школе и висока интринзична мотивација за читање. Резултати примењених анализа указују на то да наставници треба да подстичу позитивне ставове ученика према читању и креирају повољан контекст за развој интринзичне мотивације. Пружање прилика ученицима

6 jelenamedar95@hotmail.com

да доживе искуство успеха у читању доприноси јачању читалачког селф-концепта и интринзичне мотивације ученика.

Кључне речи: читалачка писменост ученика, интринзична мотивација, селф-концепт, читање ван школе, постигнуће ученика.

КАКО ОБРАЗОВНА ОЧЕКИВАЊА РОДИТЕЉА УТИЧУ НА САМОПОУЗДАЊЕ УЧЕНИКА И ЊИХОВУ МОТИВАЦИЈУ ДА ЧИТАЈУ

Душица Малинић⁷
Ивана Ђерић

Институцијски центар за педагошку истраживања, Београд

У педагошкој литератури указано је на допринос породице за остваривање позитивних исхода у образовању деце. У домену читања препознат је значај образовних очекивања родитеља и њихове подршке у раном учењу за обликовање позитивне слике ученика о себи и његову заинтересованост да читају у школи. У складу са тим, реализовано је истраживање чији је циљ да се испита утицај образовних аспирација родитеља на самопоуздање ученика и њихову мотивацију да читају у четвртог разреда. Узорак је чинило 4037 ученика четвртог разреда (48,4% девојчица) из 169 школа у Србији који су учествовали у истраживању PIRLS 2021. У овој студији предикторску варијаблу представљају образовне аспирације родитеља, док су критеријумске варијабле: самопоуздање ученика у домену читања и мотивација ученика за читање. Медијаторске варијабле које посредују између предиктора и критеријума су: 1) развојно-подстицајне активности родитеља у области читалачке писмености; 2) родитељске перцепције вештине почетног читања и писања деце на раном узрасту и 3) ученичке процене сопствене ангажованости у настави читања. Примењено је моделовање структуралним једначинама како би се тестирао модел односа између испитиваних варијабли. Утврђено је да предикторска варијабла предвиђа позитивно и статистички значајно обе критеријумске варијабле. Модел показује да постоји двојак утицај образовних аспирација родитеља на критеријумске и медијаторске варијабле. У првом случају, образовне аспирације остварују непосредан утицај и то само на самопоуздање као критеријум. У другом случају, образовне аспирације родитеља индиректно утичу на самопоуздање

7 malinic.dusica@gmail.com

ученика у области читања и мотивацију ученика да читају посредством наведених медијаторских варијабли. Може се закључити да су висока образовна очекивања родитеља значајна за обликовање позитивног доживљаја деце о томе колико су добра у домену читања. Поред образовних очекивања, подстицајне читалачке активности родитеља на раном узрасту и њихова слика о почетним вештинама читања код деце представљају важне механизме за развијање ученичке мотивације за читање. Импликације налаза упућују на значај вредновања образовања у породици, будући да образовна очекивања родитеља утичу на однос ученика према читању у настави.

Кључне речи: образовне аспирације, развојно-подстицајне активности, перцепције вештина почетног читања и писања, самопоуздање, мотивација, PIRLS 2021.

СОЦИЈАЛНИ СТАТУС КАО ПРЕДИКТОР ЧИТАЛАЧКЕ ПИСМЕНОСТИ УЧЕНИКА У СРБИЈИ

Младен Радуловић⁸
Драгана Гундоган

Институт за педагошка истраживања, Београд

Поред увида у степен развијености читалачке писмености ученика у Србији, односно степена на коме образовни систем успева да развије ове компетенције, студија PIRLS омогућава и да анализирамо праведност самог образовног система, као једног од показатеља његовог квалитета. Велика међународна образовна истраживања која су спроведена и у Србији током претходних десетак година показала су пораст неједнакости у образовању. Када је у питању читалачка писменост, благи пораст неједнакости међу петнаестогодишњацима могуће је уочити у налазима последња два циклуса истраживања PISA која су организована у Србији (PISA 2012 и PISA 2018). Такође, пораст неједнакости документују и резултати истраживања TIMSS (TIMSS 2015 и TIMSS 2019) којим се испитују знања из математике и природних наука међу ученицима четвртог разреда основне школе. Имајући на уму ове налазе, корисно је испитати значај социјалног статуса за постигнуће на PIRLS тестовима. Као показатељ социјалног статуса коришћена је скала кућног социоекономског статуса коју су дефинисали организатори истраживања. Коришћена је проста линеарна регресија, при чему је социоекономски статус био предиктор, а постигнуће ученика на тесту зависна варијабла. Резултати су показали да је социјални статус значајан предиктор који објашњава приближно једну петину варијансе постигнућа на тесту читалачке писмености ($R^2=0.204$, $F(1, 3972)=1016.466$, $p<0,01$). Ови налази указују, између осталог, на то да образовни систем у Србији не успева да у истој мери развије читалачку писменост код деце различитог социјалног статуса, те упућује на то да би, осим декларативног залагања за једнакост у образовању које је приметно у Стратегији развоја образовања, било потребно да се концепција

8 mladjaradulovic89@gmail.com

садашњег образовног система детаљније преиспита (његова структура, компетенције наставника, образовни садржаји), као и да се формулишу конкретне образовне политике у смеру умањења неједнакости.

Кључне речи: PIRLS 2021, Србија, социјални статус, читалачка писменост.

КЉУЧНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ ЗА ЦЕЛОЖИВОТНО УЧЕЊЕ И ВИШИ КОГНИТИВНИ ПРОЦЕСИ: УТИЦАЈ НАСТАВНИХ ПРАКСИ НА УЧЕНИЧКО ПОСТИГНУЋЕ

Јелена Теодоровић⁹

Факултет педагошких наука Универзитета у Крајевцу

Ивана Јакшић

Факултет политичких наука Универзитета у Београду

Настава у школама у Републици Србији не промовише у довољној мери развој кључних компетенција за целоживотно учење које је дефинисала Европска комисија 2018. године. Истовремено, резултати ученика из наше земље на међународним тестирањима (нпр. PISA) су лошији од резултата њихових вршњака у многим земљама у Европи, посебно у областима које захтевају ангажовање виших когнитивних процеса. Важно је испитати да ли наставне праксе, којима се развијају кључне компетенције за целоживотно учење и виши мисаони процеси ученика, утичу на побољшање постигнућа ученика. Како бисмо идентификовали потенцијалне ефекте ових пракси, креираћемо двостепени хијерархијски линеарни модел. На ученичком нивоу модела, као контролне варијабле биће коришћени ајтеми из упитника за ученике (нпр. Уживам кад читам) и варијабле из породичног упитника (нпр. образовање родитеља), односно оне варијабле за које је у претходним истраживањима утврђено да утичу на постигнуће ученика. На наставном нивоу модела, биће значајно испитати оне наставне праксе којима се код ученика развијају кључне компетенције за целоживотно учење (нпр. лична, социјална и компетенција за учење: Наставник тражи од ученика да процењују сопствено читање (нпр. препознају шта не разумеју)) и оне које пред ученике постављају више когнитивне захтеве (нпр. анализирање по ревидираној Блумовој таксономији: Наставник тражи од ученика да утврђују угао гледања или намеру писца). У

9 jelenat@gwu.edu

раду ће бити дате импликације за образовну политику, односно указаће се на наставне праксе које би требало промовисати у школама у Србији како би се побољшало постигнуће ученика.

Кључне речи: кључне компетенције за целоживотно учење, когнитивни процеси, постигнуће ученика, хијерархијско линеарно моделовање, PIRLS 2021.

КВАЛИТЕТ НАСТАВЕ ЧИТАЛАЧКЕ ПИСМЕНОСТИ И ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА: PIRLS 2021

Елизабета Каралић¹⁰
Гордана Чапрић
Бранислав Ранђеловић
Александар Миловановић

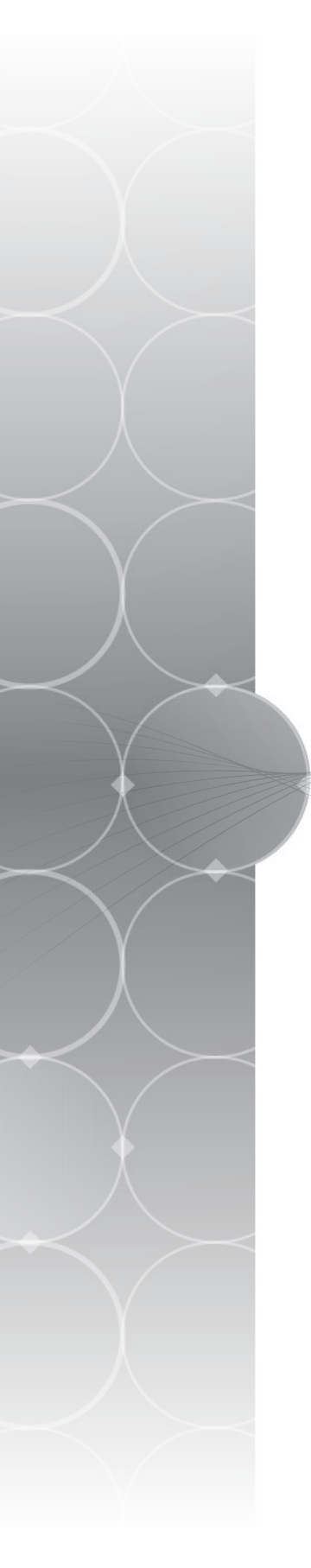
Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд

Налази бројних истраживања указују на то да су наставници кључни фактор који утиче на квалитет образовања и постигнућа ученика. Подаци међународних истраживања PISA 2018 и TIMSS 2019 показују да се наставници у Србији у великој мери ослањају на традиционалну педагогију, попут држања предавања и подстицања ученика да запамте информације предвиђене програмом наставе и учења. Циљ рада је да се истражи однос између квалитета рада наставника у узоркованим одељењима PIRLS 2021 и постигнућа ученика четвртог разреда. Испитали смо иницијално образовање и стручно усавршавање наставника разредне наставе, наставну праксу читалачке писмености и истражили да ли и у којој мери квалитет рада наставника доприноси постигнућима ученика четвртог разреда. Узорак је чинило 26 наставника разредне наставе, а при анализи коришћена је дескриптивна статистика и мултиваријантна регресиона анализа. Инструмент истраживања био је Упитник за учитеље. Већину узорка чине учитељице (91,5%), док је просечан број година радног стажа скоро 25. Већина наставника је завршила факултет (71,63%), 10,64% њих је завршило последипломске студије, а 17,73% наставника није завршило факултет. Одговори наставника потврђују прописани број од пет часова недељно за наставу српског језика, тј. 241,10 минута просечно. У протекле две године највише учитеља (77,68%) похађало је обуке у вези са дигиталном писменошћу, а већини (76,73%) највише одговара радионица као облик усавршавања. Анализа одговора наставника о наставним методама и техникама указује на то да је потребно пружити

¹⁰ ekaralic@ceo.gov.rs

подршку учитељима у вези са развојем стратегија читања и унапређивањем читалачке и дигиталне писмености ученика. Резултати истраживања такође су показали да професионалне карактеристике наставника и квалитет њихове наставне праксе нису статистички значајни предиктори постигнућа ученика у домену читалачке писмености. Стога, за виша постигнућа ученика потребно је да се фокус са идентификовања разлика у образовању и раду наставника помери ка унапређењу програма наставе и учења и ревизији општих стандарда постигнућа за српски језик за крај првог циклуса образовања.

Кључне речи: квалитет рада наставника, наставна пракса читалачке писмености, постигнућа ученика у студији PIRLS 2021.

КОНТЕКСТ(И)
И ПОСТИГНУЋА
УЧЕНИКА
У ИСТРАЖИВАЊУ
PIRLS 2021

ПОВЕЗАНОСТ СТРУЧНОГ УСАВРШАВАЊА УЧИТЕЉА СА ПРИМЕНОМ ИНДИВИДУАЛНОГ ПРИСТУПА У НАСТАВИ ЧИТАЊА

Марија Ратковић¹¹
Јелена Станишић

Институт за педагошка истраживања, Београд

Примена индивидуалног приступа у настави темељи се на уважавању интересовања, потреба и могућности ученика и представља важно обележје савремене организације наставе. Стварање услова за оптимални развој ученика у складу са њиховим индивидуалним могућностима често представља велики изазов за учитеље. Циљ рада био је да се испита повезаност стручног усавршавања учитеља у различитим областима рада са применом индивидуалног приступа у настави читања. Приказани су резултати секундарне анализе података добијених путем упитника за учитеље у истраживању PIRLS 2021 у Србији. Узорак је чинио 221 учитељ. За обраду података коришћен је хи-квадрат тест како би се утврдило да ли постоји значајна разлика у учесталости примене индивидуалног приступа у настави читања у односу на то да ли су се учитељи у претходне две године стручно усавршавали у некој од следећих области: (а) подучавање о вештинама разумевања прочитаног или стратегијама читања; (б) интегрисање писмености у наставни програм; (в) бављење језичким потребама ученика у оквиру подучавања читања; (г) интегрисање савремених технологија у наставу читања; (д) настава повезана са дигиталном писменошћу; (ђ) бављење диференцираном наставом према потребама и интересовањима ученика; (е) процена способности читања код ученика. Резултати истраживања су показали да постоји статистички значајна разлика у учесталости примене индивидуалног приступа у настави оних учитеља који су се стручно усавршавали само у следећим областима: (а) подучавање о вештинама разумевања прочитаног или стратегијама читања

11 mratkovic09@gmail.com

($\chi^2(2, 211) = 7.05, p = .03$); (б) процена способности читања код ученика ($\chi^2(2, 208) = 8.48, p = .01$). Није очекиван налаз да примена индивидуалног приступа у настави није повезана са стручним усавршавањем учитеља у области диференцијације наставе према потребама и интересовањима ученика. Полазећи од тога да се диференцијација наставе према потребама и интересовањима ученика налази у основи индивидуалног приступа, можемо да претпоставимо да се учитељи осећају довољно компетентним и да немају потребе за стручним усавршавањем у овој области. Ипак, резултати истраживања наводе и на закључак да би требало испитати и перспективе учитеља о карактеристикама програма стручног усавршавања који би допринели учесталијој и квалитетнијој примени индивидуалног приступа у настави читања.

Кључне речи: индивидуални приступ у настави, стручно усавршавање учитеља, програми и облици стручног усавршавања, дидактичка и методичка знања, PIRLS 2021.

КАРАКТЕРИСТИКЕ КУЋНОГ ОКРУЖЕЊА И РАЗВОЈ ЧИТАЛАЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА: КЛАСТЕР АНАЛИЗА ПОДАТАКА ИЗ СТУДИЈЕ PIRLS 2021

Нада Шева¹²
Јелена Стојковић

Институт за педагошка истраживања, Београд

У овом истраживању испитујемо потецијалне разлике између различитих група ученика када су у питању ресурси у кућном окружењу, као и праксе и ставови њихових родитеља које се односе на подршку развоју читалачких компетенција. Додатно је тестирано да ли се добијене разлике одражавају на постигнућа у домену разумевања прочитаног. Хијерархијском кластер анализом (метод Ward) обухваћене су следеће варијабле: ставови родитеља о читању и о школи; процене родитеља о развијености вештина почетног читања и писања код њихове деце пре поласка у школу; активности које подстичу развој ране писмености; социоекономски статус; дужина похађања система предшколског васпитања и образовања. Добијене су четири групе ученика према карактеристикама кућног окружења: (1) Кластер 1 (36%) (најнижи социоекономски статус, родитељи умерено воле да читају за себе, исказују поверење према школи; деца су најкраће била део система предшколског васпитања и образовања); (2) Кластер 2 (37,2%) (високи социоекономски статус, родитељи изразито воле да читају за себе, веома учестало подржавају развој ране писмености, високо процењују дечије компетенције на нивоу почетног читања и писања); (3) Кластер 3 (10,4%) (високи социоекономски статус, родитељи воле да читају за себе, присутан је средњи ниво учесталости активности које подржавају развој ране писмености и родитељи исказују високо неповерење према школи); (4) Кластер 4 (16,4%) (релативно низак социоекономски статус, високи проценат деце која похађају предшколско васпитање и образовање дуже од три године, као и високо исказано поверење у школу). Разлике у општем постигнућу из разумевања

¹² nadaseva@gmail.com

прочитаног су статистички значајне за идентификоване кластере: Кластер 1 (496,95) < Кластер 4 (516,37) < Кластер 3 (539,04) < Кластер 2 (549,75). Слични односи су добијени и на нивоу појединих домена садржаја (књижевни vs. информативни текстови), као и за процесе који се тичу разумевања прочитаног (проналажење/ закључивање vs. тумачење/ интегрисање/ вредновање). Резултати истраживања указују на значај праћења специфичних контекстуалних и културних карактеристика подршке образовном процесу на нивоу кућног окружења, како би предложени програми подршке за родитеље били утемељени на релевантним подацима.

Кључне речи: рано учење, разумевање прочитаног, праксе и ставови родитеља, ресурси у кућном окружењу, предшколско васпитање и образовање.

УЧЕНИЧКА ПЕРЦЕПЦИЈА ПРИПАДНОСТИ ШКОЛИ – ШТА ЈЕ ПРОМЕНИЛА ЕПИДЕМИЈА COVID-19

Љиљана Плазинић¹³
Невена Буђевац

Факултет за образовање учитеља и васпитача Универзитета у Београду

Школа је важна средина за задовољење социоемоционалних потреба ученика. Епидемија COVID-19 променила је социјалне обрасце у њој, а врло могуће и ученички доживљај школе. Да бисмо то проверили, упоредили смо мере доживљаја припадности школи на репрезентативном узорку ученика из TIMSS 2019 студије прикупљене пре епидемије ($N_{TIMSS}=4380$) и PIRLS 2021 студије ($N_{PIRLS}=4037$) спроведене током епидемије, кад су ученици млађих разреда похађали часове који су трајали краће но уобичајено и када су били подељени у две групе. С обзиром на одсуство нормалне дистрибуције одговора на упитник *Доживљаја припадности школи* и припадајуће ставке, користили смо непараметријски χ^2 и Мен-Витнијев тест који рангира вредности у оба узорка, а затим процењује да ли постоји статистички значајна разлика између рангова. Скала процене кретала се од 1 до 4, где мањи број означава већи степен слагања са тврдњом. Резултати откривају значајне разлике у два тренутка прикупљања података, с тим да су осим ставке *Осећам да припадам школи*, сви аспекти доживљаја, супротно очекивањима, израженији 2021. године, о чему сведоче приказане аритметичке средине. Ученици у нешто већој мери током епидемије *воле да буду у школи* ($M_{TIMSS}=1.85/M_{PIRLS}=1.60$; $U=7155079.00$; $z=-15,263$; $p<.001$; $r=0.167$); *осећају се сигурно у њој* ($M_{TIMSS}=1.52/M_{PIRLS}=1.36$; $U=7405872.50$; $z=-13,282$; $p<.001$; $r=0.146$); али у мањој мери у просеку *осећају да јој припадају* ($M_{TIMSS}=1.48 / M_{PIRLS}=1.68$; $U=7679259.50$; $z = -7,889$; $p<.001$; $r=0,087$). Сматрају да су *наставници праведни према њима* ($M_{TIMSS}=1.36/M_{PIRLS}=1.13$; $U=6987760.00$; $z = -21,495$; $p<.001$; $r=0.236$) и *поносни су на своју школу* ($M_{TIMSS}=1.37 / M_{PIRLS}=1.21$; $U=7499831.50$; $z=-14,443$; $p<.001$; $r=0.158$). Хи-квадрат анализа показује да је током епидемије проценат ученика у

13 ljiljana.plazinic@uf.bg.ac.rs

„екстремнијој“ категорији доживљаја (1 – сасвим се слажем) порастао на свим ставкама. Поред истицања значаја социоемоционалних аспеката образовања током изазовних периода, резултати имплицирају и користи од рада са мањим бројем ученика у одељењу.

Кључне речи: социоемоционалне потребе ученика, епидемија COVID-19, TIMSS 2019; PIRLS 2021.

ПОВЕЗАНОСТ СТРУЧНОГ УСАВРШАВАЊА УЧИТЕЉА И ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА У ДОМЕНУ ЧИТАЛАЧКЕ ПИСМЕНОСТИ

Драгана Гагић¹⁴

*Одељење за педагогоију и андрагоију, Филозофски факултет
Универзитета у Београду*

У оквиру истраживања PIRLS 2021, испитано је да ли су се учитељи у претходне две године усавршавали у следећим областима: а) подучавање о вештинама разумевања прочитаног и/или стратегијама читања; б) интегрисање писмености у наставни програм; в) одговарање на језичке потребе ученика у оквиру подучавања читања; г) примена савремених технологија у настави читања; д) настава усмерена на дигиталну писменост; њ) диференцијација наставе; е) процена способности читања. У вези са схватањем да стручно усавршавање учитеља има утицај на академска постигнућа ученика, формулисано је следеће истраживачко питање: Да ли постоји значајна разлика у постигнућима ученика у области читалачке писмености (N=4037) у зависности од тога да ли су се њихови учитељи (N=221) усавршавали у наведеним областима у току претходне две године? За обраду података је коришћен t-тест како би се утврдило да ли постоји значајна разлика у постигнућима ученика у односу на то да ли су се учитељи усавршавали у овим областима. Добијени резултати указују на то да није утврђена статистички значајна разлика у постигнућима ученика чији су се учитељи усавршавали, односно чији се учитељи нису усавршавали у поменутих областима: а) $p=0,261$; б) $p=0,525$; в) $p=0,275$; г) $p=0,334$; д) $p=0,06$; њ) $p=0,813$ и е) $p=0,55$. На основу вредности t и наведених нивоа вероватноћа ($p>0,05$) закључујемо да не постоји статистички значајна разлика у постигнућима оних ученика чији су се учитељи усавршавали, односно оних ученика чији се учитељи нису усавршавали током претходне две године у поменутих областима. Узимајући у обзир добијене резултате, правце даљих истраживања би требало усмерити

¹⁴ dragana.gagic@f.bg.ac.rs

на испитивање повезаности осталих аспеката рада наставника и постигнућа ученика у домену читалачке писмености, односно на испитивање фактора који доводе до разлика у њиховим постигнућима.

Кључне речи: стручно усавршавање учитеља, читалачка писменост, постигнућа ученика, PIRLS 2021.

ОДНОС ИЗМЕЂУ МИШЉЕЊА УЧЕНИКА О ЧИТАЊУ У ВАНШКОЛСКОМ КОНТЕКСТУ И ЊИХОВИХ ПОСТИГНУЋА У ДОМЕНУ ЧИТАЛАЧКЕ ПИСМЕНОСТИ

Ивана Кокеза¹⁵

*Одељење за педагогоију и андрагоију, Филозофски факултет
Универзитета у Београду*

Однос између школског постигнућа ученика у читању и њихових читалачких интересовања и искустава из ваншколског контекста представља важно истраживачко питање које обликује квалитет развоја образовноаспитних процеса у школама. Кроз повезивање ова два феномена у различитим контекстима може се постићи прихватање личних искустава ученика и њиховог поимања света који их окружује, као и развој способности ученика да критички сагледају своју читалачку писменост.

На основу података који су прикупљени у истраживању PIRLS 2021, утврђено је мишљење ученика о читању у ваншколском контексту. Ученици су на четворостепеној скали изражавали степен слагања са следећим тврдњама:

1. Ја волим да причам са другим људима о стварима које читам.
2. Ја мислим да је читање досадно.
3. Волео/ла бих да имам више времена за читање.
4. Уживам у читању.
5. Доста тога научим током читања.
6. Волим да читам о стварима које ме подстичу на размишљање.
7. Волим када ми књига помаже да замислим друге светове.

Коришћена је једнофакторска анализа варијансе за обраду података како би се установила разлика између степена слагања ученика са наведеним тврдњама. Добијени резултати ($p < 0,05$) нам указују на повезаност између

15 ivana.kokeza@f.bg.ac.rs

односа мишљења ученика о читању у ваншколском контексту и њихових постигнућа у домену читалачке писмености. Стога, импликације за даљу праксу се односе на интегрисање читалачких, ваншколских интересовања ученика у контекст школског начина живота, попут организовања округлих столова на којима би се читале књиге које ученици користе ван школе и повезивали их са градивом у оквиру одређеног школског предмета.

Кључне речи: читалачка писменост, PIRLS 2021, ваншколски контекст, постигнућа ученика.

НАЦИОНАЛНА И МЕЂУНАРОДНА СКАЛА ПОСТИГНУЋА У ДОМЕНУ ЧИТАЛАЧКЕ ПИСМЕНОСТИ: ИСТРАЖИВАЊЕ PIRLS 2021

Ива Р. Медојевић¹⁶

*српски Министарство науке, технолошког развоја и иновација
Институт за педагошка истраживања, Београд*

Читалачка писменост је неопходан предуслов изучавања садржаја свих наставних предмета, као и целоживотног учења. Стога, циљ рада јесте да сагледамо сличности и разлике између скале израђене за потребе испитивања нивоа читалачке писмености у оквиру међународног истраживања PIRLS 2021 и скале која обухвата националне стандарде образовних постигнућа за крај првог циклуса у области вештине читања и разумевања прочитаног. Такође, разматрали смо и постигнућа 4037 ученика четвртог разреда из Србије који су учествовали у овој међународној студији. Примењена је компаративна анализа садржаја. Резултати указују на то да међународна скала садржи четири нивоа читалачких компетенција (низак, средњи, високи и напредни), само по две ставке које се односе на читање и разумевање књижевних и информативних текстова на ниском нивоу и компетенције тумачења информација датих на веб-страници, док национална скала обухвата три нивоа (основни, средњи и напредни), осам захтева на основном нивоу и не садржи постигнућа у вези са информационим и комуникационим технологијама. Поред тога, средњи и високи ниво међународне скале у највећој мери одговарају средњем нивоу националне скале. Резултати упућују и на то да је највећи проценат ученика овладао основном читалачком писменошћу, док низак проценат ученика достиже напредни ниво. Презентовани резултати нас наводе на закључак да је неопходно спровести мере унапређивања читалачких компетенција ученика, посебно на напредном нивоу, као и да би требало сагледати потребе редифинисања образовних стандарда постигнућа, да би се постигао већи

¹⁶ ivamedojevic@yahoo.com

ниво успеха и ефикасности како самог образовноваспитног процеса, тако и постигнућа ученика у целини.

Кључне речи: читалачка писменост, стандарди образовних постигнућа, PIRLS 2021, ученици, разредна настава.

РЕЦЕНЗЕНТИ

- др Миља ВУЈАЧИЋ**, научни саветник
Инстџитут за педагошка испитивања, Београд
- др Емилија ЛАЗАРЕВИЋ**, научни саветник
Инстџитут за педагошка испитивања, Београд
- др Николета ГУТВАЈН**, виши научни сарадник
Инстџитут за педагошка испитивања, Београд
- др Ивана ЂЕРИЋ**, виши научни сарадник
Инстџитут за педагошка испитивања, Београд
- др Душица МАЛИНИЋ**, виши научни сарадник
Инстџитут за педагошка испитивања, Београд
- др Милица МАРУШИЋ-ЈАБЛАНОВИЋ**, виши научни сарадник
Инстџитут за педагошка испитивања, Београд
- др Јелена СТЕВАНОВИЋ**, виши научни сарадник
Инстџитут за педагошка испитивања, Београд
- др Владимир ЏИНОВИЋ**, виши научни сарадник
Инстџитут за педагошка испитивања, Београд
- др Драгана ГУНДОГАН**, научни сарадник
Инстџитут за педагошка испитивања, Београд
- др Смиљана ЈОШИЋ**, научни сарадник
Инстџитут за педагошка испитивања, Београд
- др Наташа ЛАЛИЋ-ВУЧЕТИЋ**, научни сарадник
Инстџитут за педагошка испитивања, Београд
- др Младен РАДУЛОВИЋ**, научни сарадник
Инстџитут за педагошка испитивања, Београд
- др Јелена СТАНИШИЋ**, научни сарадник
Инстџитут за педагошка испитивања, Београд
- др Нада ШЕВА**, научни сарадник
Инстџитут за педагошка испитивања, Београд

ЗБОРНИК РЕЗИМЕА
XXX научна конференција
„Педагошка истраживања и школска пракса“
PIRLS 2021: РЕЗУЛТАТИ И ИМПЛИКАЦИЈЕ

Издавач
Институт за педагошка истраживања, Београд

За издавача
Николета ГУТВАЈН

Уредници
Николета ГУТВАЈН
Бранислав РАНЂЕЛОВИЋ
Јелена СТОЈКОВИЋ

Лектор
Јелена СТЕВАНОВИЋ

Технички уредник
Јелена СТОЈКОВИЋ

Тираж
50

Дизајн корица и графичка обрада
Бранко ЦВЕТИЋ

Штампа
Кућа штампе плус

ISBN-978-86-7447-166-1

COPYRIGHT © 2023 ИНСТИТУТ ЗА ПЕДАГОШКА ИСТРАЖИВАЊА
Публикација може да се користи у складу са лиценцом Creative Commons
Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International CC BY-NC-ND.

.....
CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.091.212:159.9(048)
159.947.5-057.874(048)
37.091.26(048)

НАУЧНА конференција "Педагошка истраживања и школска пракса" (30 ; 2023 ; Србија)

PIRLS 2021: резултати и импликације : књига резимеа / XXX научна конференција "Педагошка истраживања и школска пракса", 14. децембар 2023. године Београд ; уредници Николета Гутвајн, Бранислав Ранђеловић, Јелена Стојковић ; [организатори скупа Институт за педагошка истраживања, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Факултет за образовање учитеља и васпитача универзитета у Београду]. - Београд : Институт за педагошка истраживања, 2023 (Београд : Кућа штампе плус). - 49 стр. ; 24 cm

Тираж 50

ISBN 978-86-7447-166-1

1. Гутвајн, Никоleta, 1974- [уредник] 2. Ранђеловић, Бранислав М., 1970- [уредник] 3. Стојковић, Јелена Н., 1993- [уредник]
а) Ученици -- Успех -- Апстракт б) Мотивација -- Ученици -- Апстракт

COBISS.SR-ID 132805385
.....